

Biskop Tor Singaas, artikkel til Bispemøtets årbok 2017:

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris.

1.februar 2017 var 75 år siden domprost (senere biskop) Arne Fjellbus dramatiske protest i Nidaros domkirke mot Quislings totalitære nazistyre.

Nidaros bispedømmeråd opprettet i den anledning i 2017; «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» for å hedre Arne Fjellbus innsats, og for å gi oppmerksomhet og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i det offentlige rom.

Generalsekretær i Flyktningehjelpen, **Jan Egeland** var den første som ble tildelt prisen.

Et kunstverk av billedkunstneren **Håkon Bleken** følger prisen.

Prisen ble utdelt under en høytidelighet i Nidaros domkirke 30. mai 2017.

Nidaros bispedømmeråd har følgende begrunnelse for opprettelsen av prisen:

Biskop Arne Fjellbu (biskop i Nidaros 1945 – 1960) representerte gjennom hele sitt presteliv en kulturåpen og samfunnsengasjert folkekirkelighet. Grunnlaget for hans sterke sosiale ansvarsfølelse ble lagt mens han var ungdomsarbeider i Tøyen småkirkemenighet i Oslo. Som prest i Nidaros domkirke engasjerte han seg i 1920-årenes sosiale utfordringer for husløse og arbeidsledige i byen. Gjennom foreningen Norden arbeidet han for å bidra med humanitær hjelp til Finland under vinterkrigen i 1939, et engasjement som ble videreført da Molde, Kristiansund, Steinkjer og Namsos ble bombet i krigens første dager.

1. februar 2017 er det 75 år siden domprost Arne Fjellbus dramatiske protest mot Quislings totalitære nazistyre.

Allerede høsten 1940 tok Fjellbu initiativet til en lokal kirkelig front mot NS-styret.

Våren 1941 oppsøkte Fjellbu NS-myndighetene i Trondheim for å protestere mot de kollektive aksjonene mot jødene som var i sin begynnelse. Slik stod han opp for et lite innvandrermiljø og et sårbart minoritetssamfunn lenge før noen kunne ane hva som skulle ramme jødene – også i Norge.

Søndag 1. februar 1942 ønsket nazistyret å markere Vidkun Quislings innsettelse som ministerpresident på Akershus ved menighetens gudstjeneste i Nidarosdomen. Domprost Arne Fjellbus protest, mot og klarsyn var avgjørende som opptakt til at kirkekampen i Norge tok en endegyldig vending.

Arne Fjellbus motstand og protest førte til at han ble avsatt som domprost. Forholdet mellom kirken og nazistyret var allerede sterkt betent. Avsettelsen ble slik den utløsende faktor for kirkens brudd med NS-myndighetene. 24. februar 1942 nedla først biskopene og senere 645 av 699 prester i offentlig stilling, sine embeter som statens embetsmenn. Slik styrket og bekreftet Arne Fjellbus protest kirkens posisjon og bidro til en samlet protesthandling som ble en viktig faktor både i kampen mot en totalitær statsmakt og ideologi.

Både i norsk kirkehistorie og i historien om motstands- og kirkekampen under andre verdenskrig, har biskop Arne Fjellbu fått sin velfortjente plass. Biskop Arne Fjellbu og kirkekampen, fortjener imidlertid oppmerksomhet og bevisstgjøring om fortsatt aktualitet.

Også etter krigen markerte Arne Fjellbu seg som en visjonær og uredd kirkeleder med et sterkt samfunnsengasjement. Skatval-møtene som han tok initiativ til i 1940- og 1950-årene, hadde til hensikt å åpne for dialog mellom kirken og viktige sektorer innenfor kultur- og samfunnsliv. I kampen for kvinners prestatetjeneste og for kirkelig vigsel av fraskilte, var Fjellbu en av de som tidlig viste vei.

På den internasjonale arena var biskop Fjellbu aktiv både i Kirkenes Verdensråd og i Det lutherske verdensforbund. Her hjemme var han bl.a. generalsekretær i Flyktningehjelpen fra 1956 – 1960.

Nidaros bispedømmeråd ønsker med opprettelse og tildeling av Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris å hedre hans minne, hans mot og klarsyn i møte med en totalitær ideologi og en brutal og hensynsløs statsmakt. Samtidig skal prisen få minne oss om at de verdier som har formet vårt samfunn, bare kan sikres og bevares gjennom vedvarende engasjement, våkenhet og modig forsvar. Kristne og humanistiske verdier har til alle tider blitt utfordret. Kirke og samfunn vil derfor alltid trenge mennesker som med mot og klarsyn, er en tydelig stemme i kampen for menneskeverd, for de krenkede, de marginaliserte og de minste.

I vår historie har også kirken, som en stor samfunnsaktør, forvaltet stor makt og innflytelse. Gode maktpersoner og en god maktutøvelse kan bare sikres gjennom kritisk etterprøving og sunn selvkritikk. Også kirken trenger å la sine ledere og verdier, sannheter og holdninger etterprøves.

Når vi ser oss tilbake, må vi erkjenne at kirken burde stått for andre verdier og synliggjort andre holdninger i etterkrigstidens forhold til krigsbarna og NS-barna. Det er mulig å forstå, men enda mer på sin plass å beklage den behandlingen disse ble utsatt for både i lokalsamfunn og på riksplann. Det samme vil samene og de reisende, kvinner og homofile kunne hevde.

En kirke som bærer Martin Luthers navn, må erkjenne at også arven etter Martin Luther inneholder mye som burde vært ugjort og usagt. Dette er det viktig å erkjenne samtidig som vi verdsetter det som var umistelig verdifullt, visjonært og modig. Vi må erkjenne og beklage når det er på sin plass. Slik kan vi bidra til forsoning og til at de forhold som kaller på en uforbeholden unnskyldning ikke får overskygge det som er verdifullt og viktig.

Også kirken må i viktige samfunns og verdispørsmål, være villig til å erkjenne, men også beklage at den ikke har evnet å vært mye annerledes enn samfunnet for øvrig. Det er aldri enkelt å være noe annet enn barn og speil av sin samtid. Men vårt kall var og er å være lys og salt - slik biskop Fjellbu framstod 1. februar i 1942.

Med Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris ønsker bispedømmerådet å gi heder og anerkjennelse til stemmer og personer som i dagens debatt og samfunnsliv, har vist og viser noe av det samme mot og klarsyn som biskop Fjellbu - mot til nødvendig maktkritikk for slik å gi

oppmerksomhet til og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i kirke og samfunn.

Statutter for Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris

1. Opprettelse

Nidaros bispedømmeråd oppretter «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» for å gi oppmerksomhet og fremme bevisstgjøring rundt grunnleggende kristne og humanistiske verdier i det offentlige rom.

2. Formål

Gjennom tildeling av Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris, ønsker Nidaros bispedømmeråd å hedre personer eller organisasjoner som i biskop Arne Fjellbus ånd, gjennom sitt mot og klarsyn, har bidratt til å rette oppmerksomhet mot og bevisstgjøre betydningen av kristne og humanistiske verdier i samfunns- og kulturliv.

3. Prisens innhold og utdeling

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris utdeles hvert 3. år, fortrinnsvis som en del av programmet ved biskopens nyttårsmottakelse. Prisen kan også tildeles ekstraordinært dersom særlige forhold skulle tilsi det. Prisen utdeles så nært 1. februar som praktisk mulig.

4. Kandidater

Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris kan ikke søkes. Prisen er nasjonal, men skal også ha en internasjonal horisont. Prisen kunngjøres og kandidater kan fritt foreslås innen 1. desember året før prisen utdeles. Prisen kan tildeles en enkeltperson, en gruppe eller organisasjon som over tid har vist klarsyn, mot og evne til å synliggjøre, fremme og kjempe for kristne verdier i det offentlige rom.

5. Styret

Styret for Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris oppnevnes av Nidaros bispedømmeråd med 4 medlemmer og følger bispedømmerådets valgperiode. Samme styre fullfører en påbegynt prisutdelingsprosess. Styret ledes av en av biskopene i Nidaros. Til styret oppnevnes ett medlem av Nidaros bispedømmeråd, en representant med bakgrunn i det politisk liv og en representant fra miljøene Olavsfestdagene/Stiklestad Nasjonale kultursenter/Falstad.

Styret består av: Biskop Tor Singaas, leder, ordfører Rita Ottervik, Trondheim kommune, dir. Tone Jørstad, Falstadsenteret, Anne Berit Skjerve Sæther, Nidaros bispedømmeråd. Inge Torset, seksjonssjef Nidaros bispedømmeråd er styrets sekretær.

Styrets begrunnelse for tildelingen:

I Jan Egelands liv og engasjement, kjenner vi igjen noen av de kristne og humanistiske grunnverdier som preget biskop Arne Fjellbu i hans liv og gjerning.

Biskop Arne Fjellbu hadde stor betydning for kirkens kamp mot NS-myndighetene under andre verdenskrig. Hans protest, mot og klarsyn bidro til en samlet protesthandling som ble en viktig faktor i kampen mot en totalitær statsmakt og ideologi.

Kristne og humanistiske verdier har til alle tider blitt utfordret. Det vil derfor alltid trenge mennesker som med mot og klarsyn kjemper for menneskeverd, for de krenkede, de marginaliserte og de små.

Jan Egeland er i så måte en verdig prisvinner.

Han har i hele sitt voksne liv kjempet for menneskerettigheter og for mennesker som er rammet av krig og konflikt, nød og forfølgelse. Både i engasjement, ord og handling har han stått opp for menneskeverd og humanitet i utallige konflikter og krisesituasjoner av humanitær og politisk art.

Prisvinnerens engasjement har vært bredspektret og altoppslukende, nasjonalt og internasjonalt, faglig og politisk. Han ble tidlig engasjert i Amnesty og Røde Kors. Han har vært politisk rådgiver og statssekretær i utenriksdepartementet. Med basis i utenriksdepartementet og i FN-systemet har han arbeidet med fredsforhandlinger og konflikter i Sør-Amerika, Afrika og Asia, på Balkan, Kypros og i Midt-Østen. Han har arbeidet som FNs visegeneralsekretær for bistand og nødhjelp. Ved årsskiftet 2004/2005 ledet han verdensorganisasjonens største hjelpeoperasjon noensinne etter tsunamien i Sørøst-Asia.

Jan Egeland har møtt kritikk fra enkelte statsledere og politikere når han sier klart ifra. Han har imidlertid vært uredd opptatt av å redusere ubalansen mellom rike og fattige, av å slåss for ofrene for krig og katastrofer, for de små og utsatte, de underernærte, de syke og skadede.

Hans budskap fra noen år tilbake er klart og utfordrende: *“Det er moralsk uakseptabelt at vi ikke legger flere penger på bordet for å finansiere de humanitære programmene som redder så mange liv. Den økningen vi ber om til FNs humanitære krisefond er mindre enn halvparten av prisen på en eneste atomubåt.”*

I 2006 kåret Time Magazine ham til en av verdens 100 mest innflytelsesrike personer, bl.a. med begrunnelsen: «Du vil sikkert høre stemmen hans når vår samvittighet trenger en oppstrammer.»

Jan Egeland er i dag generalsekretær i Flyktningehjelpen. (Arne Fjellbu var generalsekretær i Flyktningehjelpen fra 1956 -60). I 2015 ble han av FNs generalsekretær utnevnt som seniorrådgiver i de syriske fredsforhandlingene, med fokus på humanitær tilgang og beskyttelse av sivile.

Med tildelingen av «Biskop Arne Fjellbus kirke- og samfunnspris» til Jan Egeland, ønsker Nidaros bispedømmeråd å rette oppmerksomhet mot betydningen av å holde menneskeverdet og våre kristne og humanistiske verdier i hevd. Vi ønsker å gi heder til en imponerende og helstøpt livsinnsats og til en tydelig og modig stemme som også i møte med nye utfordringer kan holde vår og verdenssamfunnets samvittighet våken.